

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻՆ ԵՒ ՇԵՅՔՍՓԻՐԸ

Գուրգէն Բարսեղեան, Բ. Ընծայարան

Հայ ազգը միշտ իր գոյութիւնը պահպանած է պայքարի միջոցով: Պայքարը եղած է Հայու ճակատագրին ու պատմութեան անբաժան ուղեկիցը: Եթէ ուշադիր ակնարկ մը նետենք, պիտի նկատենք թէ Հայը վճռական ճակատամարտին պարտութիւն չէ՛ կրած: Նուաճողները փորձած են նաեւ ոչնչացնել մեզ: Տակափն Դարեհ Ա. խոստովանած է. «Հայուն չես կրնար յաղթել, Հայուն կրնաս բաժնել»: Թերեւս կրցած են բաժնել (որ տիրեն), բայց վերջին պահուն Հայը կրցած է համախմբուիլ ու մէկ բռնուցք դառնալ:

Ահա թէ ինչո՞ւ ուշադիր գննելու պարագային կարելի է նմանութիւններ գտնել Հայուն և Շէքսպիրի Համլետին միջեւ: Ինչպէս Հայուն, այդպէս ալ Համլետին կ'ուզէին խաբել: Սկիզբը կարծես թէ իր «բարեկամները» կը յաջողէին Համլետը խաբել: Համլետն ու Հայը կ'ատեն սուտն ու դաւաճանութիւնը և կը պայքարին հաւատարմութեան համար, թէեւ սկիզբը կը թուայ թէ անոնք կ'իյնան լարուած թակարդին մէջ: Հայն ու Համլետը մեզի կը ներկայանան անպարտելի նկարագիրներ: Հայը եթէ յաճախ խաբուած ու լքուած իր «քրիստոնեայ» հաւատակիցներուն կողմէ, այդպէս ալ Համլետ՝ իր մանկութեան երկու ընկերներէն, որոնք պէտք է հանդէս գային որպէս անդաւաճան մտերիմներ:

Իմ դատումներս հաստատելու համար կը դիմեմ Համլետի և Ս. Գրիգոր Նարեկացիի խօսքերուն այն պարզ պատճառով, որ Նարեկացի

սրբակեաց ճգնաւոր մտածողն ու միաթիքը ամբողջ խորութեամբ հասկցած է Հայոց հոգին:

Համլետ իր մօր հետ խօսելու ատեն կ'ըսէ. «Ո՛չ մեղքնագոյն վերարկուս միայն, սիրելի մայր իմ, ո՛չ հանդիսաւոր սեւ հանդերձանքը, ո՛չ բռնն շունչի հողմնային հեւքը, և ո՛չ աչքերու յորդահոս գետը, ո՛չ ալ երեսի վշտահար տեսքը կսկիծի բոլոր ձեւ ու կերպերու նշաններուն հետ, կրնան երբեք հարազատօրէն ներքինս յայտնել (Ա. արար, տեսիլ Բ):

Այժմ տեսնենք թէ ինչ նման հոգեվիճակ արտայայտող երեսոյթ կայ «Նարեկ»ի մէջ:

«Ինչպէ՞ս դադրի ողբերգութիւնն իմ, կամ ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս ցամքի հեղեղն արտասուքներու: Զի եթէ նոյնիսկ քառավտակեան գետերն այն, որոնք ծաւալումներով յորդ ու բազմահոս, կ'ոռոգեն ամբողջ երկիրն ու եղեմ՝ լիառատօրէն բաշխուած բոլորին, ակունքներով ու հոսանքներով իրենց աչքերուս մէջ լեցուն, դարձեալ չեն կրնար մարել բոցն ահեղ անթիւ մեղքերու...Ո՛չ ալ բանահիւս ու լալկան կանանց բազմութիւնները համօրէն՝ անվերջ ողբ ու ջայլերով, կրնան երգի վերածուիլ ու երգով պատմել խորախոր խոցուած սրտիս աղէտներն այս դառնակսկիծ» (Բանն ԿԸ):

Երկուքն ալ կը խօսին այն բանի մասին, որ իրենց մէջ եղածը չեն կրնար բացայայտել և այդ չեն կրնար ընել նոյնիսկ գետերը, վշտահար տեսքը և այլն, այսինքն երկուքն ալ կը գտնուին նոյն հոգեվիճակին մէջ:

Շարունակենք: Համլետը նոյն երկխօսութիւնը վերջացնելէ ետք միայնակ մնալով կը սկսի

ինքն իր հետ խօսիլ, և՛ ինչպես կը պատահի շատերու քով նման յուսահատական պարագաներուն, կը մտածեն ինքնասպանութեան մասին, քանզի ինքնասպանութիւնը խնդիրներէն «հեշտ» ազատուելու կերպ է: Տեսնենք սակայն թէ ի՞նչ կը մտածեն այս մասին Համլէտն ու մեր Սուրբը:

«Երանի այս պինդ, շատ խիստ պինդ մարմինը, հալուէր ու լուծուէր և փոխուէր ցօղի», կամ՝ «Անվախճանը ուղղած չըլլար իր պատուիրանը անձնասպանի դէմ»: Իսկ մեր Սուրբը կը գրէ. «Իր իրաւունքի մատեանն է գոցուած, յոյսն արդարացման լքեր է զինք, և գոց է ճամբան վստահ ընթացքի և չէր յապաղեր ըլլալ անձնասպան, եթէ խեղճ գերունայն անփրկելի կորուստ չըլլար»: (Բան Լ)

Գրեթէ երկուքն ալ կը գտնուէին նոյն յուսահատ վիճակին մէջ, սակայն երկուքն ալ կարծես թէ վերջին պահուն կը յիշեն Տիրոջ խօսքերը անձնասպանի դէմ, քանզի ինքնասպանութիւնն աններելի մեղք է և, ինչպէս կը կարդանք «Յայտնութիւն»ի մէջ, «Կան ոմանք որ սրով պիտի մեռնին...և կան ոմանք որ իրենք զիրենք պիտի սպաննեն, այստեղ է ահա սուրբերու համբերութիւնը» («Յայտնութիւն» 13-10):

Այսինքն ով որ կրնայ մինչեւ վերջ համբերել, անիկա պիտի յաղթէ, իսկ ինքնասպանութիւնը, որ կը ծագէր յուսահատութենէն, ամենէն մեծ մեղքերէն մէկն է, որ Համլէտը կը յիշէ ու կ'որոշէ պայքարիլ:

Երկրորդ արարին և երկրորդ տեսարանին մէջ, Համլէտը կրկին միայնակ մնալով ինքնիրեն կ'ըսէ. «Որ լոկ իր միտքի գործելու շնորհիւ

կը գունատուի, արցունքը գայ աչքին, երեսն այլայլի, ձայնը կերկերի: Նարեկացին իրեն կը վերագրէ ամբողջ աշխարհքի մեղքերը և նոյնպէս Ադամինը, այսինքն Ադամի մեղքերը ներկայացնելով, կը ներկայացնէ որպէս իրենը և իր անկեալ վիճակը, և ճիշդ այս միտքին մէջ շատ նմանութիւն կայ Համլէտի արտայայտած միտքին հետ:

Նարեկացին կը գրէ. «Ահա ճշգրիտ պատկերն իրական հանդիմանարժան վնասապարտիս, տխուր կերպարանք, շիջած ճառագայթ, ի սպառ ցամքած հիպօպիութիւն, չորցած շրթունքն անշքացած տիպ, տրտմեցեալ ոգի, այլափոխուած ձայն, ծռուած պարանոց» (Բան ԻԹ):

Երկուքն ալ կը խօսին անկեալ վիճակի մասին, այսինքն «այլափոխուած ձայն», անշքացած կամ գունատ դէմք և այլն. կրնանք ըսել որ գրեթէ նոյն մարդու հոգեվիճակն է. երկուքն ալ կը խօսին որ խաբուած են, մէկը՝ իր ընկերներէն, միւսը հոգիի հակառակորդէն, կարեւոր չէ թէ որուն կողմէն, կարեւորը անոնց համար խաբուած ըլլալն է:

Կարելի է նոյնանման ապրումներու հանդիպիլ նաեւ Շէքսպիրի ու Ե. դարու Եղիշէի մէջ: Այս նմանութիւնները լոկ պատահականութիւններ չեն կրնար ըլլալ. չենք ալ ուզեր ըսել թէ Շէքսպիրը ծանօթ եղած է Նարեկացիի գործին, սակայն այս նմանօրինակ ապրումներն ու անոնց մասին գրելու և արտայայտուելու ներշնչումը կը բխի երկուքին համամարդկայնութենէն ու Սուրբ Հոգիէն:

*ԱՐԵԳԱԿՆ արդար, ճառագայթ
օրհնեալ, լուսոյ կերպարան, փափագ
անձկութեան, բարձրեալ անքնին,
գօրեղ անպատում, բարւոյ բերկրութիւն,
լուսոյ տեսութիւն, գովեալ երկնատր,
թագաւոր փառաց, Բրիստոս արարիչ,
խոստովանեալ կեանք: Եւ արդ
զթերութիւն վրիպանաց բազմասխալ
ձայնի եղկելոյս ամենագորդ բանիւ
լցեալ, մատուցես յաղերս հաճութեան
Հօր քում բարձելոյ:*

*Նարեկացի, «Մատեան Ողբերգութեան»,
Բան ՂԵ*